

Младен Стајић

ЕТНИЧКИ ОДНОСИ СРБА И ВЛАХА У ГОРЊОЈ РЕСАВИ

***Апстракт:** Ресави¹ у геолошком, етнолошком и културном погледу припада исто-чној Србији која се од осталих делова Србије разликује низом етничких и културних карактеристика. Данашњи становници Ресаве углавном су потомци досељеника из XVIII и XIX века, пореклом из Тимочке крајине, са Косова, ју-жног Поморавља и динарских крајева северне Србије, а Влашко становништво дошло је из Хомоља и околине Пожареваца, Ердеља, Мађарске и Баната. Долазећи у Ресаву, сви они донели су културне традиције својих крајева. У новој средини дошло је до додира, мешања и уједначавања културе. Ресави, у географском и етнолошком смислу обухвата слив реке Ресаве, подручја општина Свилајнац и Деспотовац и изван број села у сливу Велике Мораве чије становништво по културним карактеристикама припада Ресави.*

Овде, на овим нашим просторима већ годинама заједно живе и Срби и Власи. Горња Ресави је на личном примеру показала да је могуће заједнички живот две нације без националних сукоба. Обе нације сачувале су своје националне идентитете али је временом дошло до стварања једне нове српско-влашке субкултуре са елементима и српске и влашке традиције. У заједници “братских” југословенских народа годинама је био запостављан и прикриван проблем националног идентитета и међунационалних односа и тек међунационални сукоби из 90.-тих година прошлог века показали су проблем међуетничких односа.

I. ФОРМУЛИСАЊЕ ПРОБЛЕМА

Проблем националног идентитета и међунационалних односа, који је актуелан у свакој вишенационалној држави, годинама је био запостављан и прикриван у заједници “братских” југословенских народа. Тек кад су догађаји из деведесетих година прошлог века показали да ту заједницу и не карактерише заједништво, а поготово да ти народи и нису тако братски, постало је јасно да без свестраног познавања чињеница о етносу, народу, нацији и култури није могуће разумети важне етничке процесе у прошлости и садашњости.

И мада пораст национализма који је био евидентан у последњој деценији прошлог века није настао “одоздо“, од народа, из његовог свакодневног живота,

него под дејством политике, одједном су дојучерашњи “Југословени“ почели да се осећају Србима, Хрватима, Албанцима, Муслиманима... Тако се једна вештачки створена заједница распала, али су и новостворене државе наследиле сличне проблеме због свог вишенационалног састава.

У Србији и данас живи велики број народа и етничких група, који су се, више или мање, асимилovali у ову средину. Међу њима су и Румуни, односно Власи, који су већ вековима настањени на подручју Србије. Међунационални односи Срба и Румуна на овим просторима никада нису заоштравани, али су Румуни сачували свој национални идентитет кроз језик, културу и обичаје.

Ресава² у етничком и културном погледу припада источној Србији која се од осталих делова Србије разликује низом етничких и културних карактеристика. Насељена је мешовитим становништвом: већинским српским становништвом косовско-ресавског дијалекта и мањинским влашким становништвом које је, углавном, двојезично и користи и српски и провинцијско-румунски говор.

На подручју горње Ресаве³ данас живи измешано српско и влашко становништво. На територији општине Деспотовац од 29 насеља, 3 су чисто влашка (село Ресавица, односно Дутово), Бељајка и Јасеново). Власи су у већини у селу Жидиље а у осталим селима и у рударском насељу Ресавица влашке породице су у мањини.

Данашњи становници Ресаве углавном су потомци досељеника из XVIII и XIX века. Српско становништво које насељава ово подручје досељено је из Тимочке крајине, са Косова, јужног Поморавља и динарских крајева северне Србије. Влашко становништво дошло је из Хомоља и околине Пожаревца, Ердеља, Мађарске и Баната. Долазећи у Ресаву, сви су донели културне традиције својих крајева. У новој средини дошло је до додира, мешања и уједначавања културе.

И мада су ранија истраживања вршена на овом подручју показала да је већ дошло до уједначавања културе, ово истраживање имало је за циљ да пока-

¹ Ресава у географском и етнoлошком смислу обухвата слив реке Ресаве, подручја општина Свилајнац и Деспотовац и изван број села у сливу Велике Мораве чије становништво по културним карактеристикама припада Ресави.

² Ресава у географском и етнoлошком смислу обухвата слив реке Ресаве, подручја општина Свилајнац и Деспотовац и изван број села у сливу Велике Мораве чије становништво по културним карактеристикама припада Ресави.

³ Горња Ресава је планински део Ресаве од села Медвеђе и Суботице низ реку Ресаву

же колико су Власи заиста асимиловани у српску средину, колико су прихваћени од стране Срба и колико сами себе доживљавају као сличне или различите.

II. ПРЕДМЕТ ИСТРАЖИВАЊА

Живот више народа на једном простору увек подразумева одређени степен прилагођавања и међусобне толеранције. Уколико су разлике међу њима мање у верском и културном погледу, приближавање ових народа је успешније. Тако Срби и Румуни-Власи живе на просторима горње Ресаве. Оба народа припадници су православне цркве, користе иста имена и презимена која се завршавају на “ић“, али имају различит матерњи језик и културну традицију. Предмет овог истраживања били су етнички односи између ова два народа и ставови које имају једни о другима.

Власи су на просторе горње Ресаве дошли из различитих крајева Србије, Румуније и Мађарске. Са собом су донели језик и обичаје свога краја. Међутим, време које су провели на овим просторима, живот поред Срба и са Србима, неминовно су утицали на јављање једне нове субкултуре, израсле на традицијама ова два народа.

Етнологска истраживања у Ресави вршена су и раније.

Прва обимнија атропогеографска истраживања радио је Станоје Мијатовић двадесетих година прошлог века и објавио их у монографији “Ресава“⁴ 1930.године. Он је први утврдио шири појам Ресаве, који поред области у сливу ове реке обухвата и изван области број села поред Велике Мораве, зато што њихово становништво по својим културним особинама припада Ресави као посебној географској и културној средини. Ово територијално одређење прихватили су и каснији истраживачи. И, мада се Мијатовић није посебно бавио истраживањем Влаха као посебне етничке групе, нити међусобним бројчаним и културно-етничким односима Срба и Влаха на овим просторима, он је пратећи процес досељавања и порекла појединих породица утврђивао њихову етничку припадност. Тако је утврдио да поједине породице себе сматрају за Србе мада их суседи сматрају Власима.⁵ Међутим, он наводи и супротне примере породица

⁴ Мијатовић, С. “Ресава“, Београд: Српски етнографски зборник XLVI, 1930.

⁵ Мијатовић, С. наведено дело, стр. 190, 193, 202.

које су биле српске али су се повлашиле.⁶ Тако су ова истраживања показала велику асимилацију Влаха на овим просторима, који себе, у већини случајева, и поред језика који су сачували, интимно сматрају Србима.

Друго обимније истраживање радио је шездесетих година прошлог века Етнографски музеј у Београду.⁷ Том приликом вршено је истраживање порекла и садржине народне културе у Ресави али и испитивање узајамних етничких односа српског и влашког становништва. Истраживања су показала да је у овој средини дошло до мешања и уједначавања култура које је досељено становништво донело са собом. Власи су дуго сачували свој језик и неке културне карактеристике уочљиве у ношњи, орнаментици и обичајима. Ипак, народна култура Ресаве умногоме се уједначила стварајући јединствену културу која је део традиционалне културе источне Србије.

III. ЦИЉ И ЗАДАЦИ ИСТРАЖИВАЊА

Предмет овог истраживања били су етнички односи Срба и Влаха на простору горње Ресаве.

Циљ истраживања био је да се утврди да ли је дошло до асимиловања влашког становништва и стварања јединствене српско-влашке културе горње Ресаве.

Задачи истраживања:

1. Утврдити ставове Срба о Власима
2. Утврдити ставове Влаха о Србима
3. Утврдити да ли се ови ставови мењају у зависности од степена обрадовања
4. Утврдити да ли се ови ставови мењају у зависности од средине (етнички чисте и мешовите).

IV. ЗНАЧАЈ ИСТРАЖИВАЊА

⁶ Исто, стр. 233-234.

⁷ Резултати истраживања обједињени су и објављени у Гласнику етнографског музеја бр. 28-29 из 1966.године

Ово истраживање има практичан и теоријски значај.

У условима када у многим вишенационалним срединама долази до етничких сукоба, оно треба да покаже да је могућ заједнички живот два народа на истим просторима без проблема и без сукоба.

Оно такође треба да покаже да ли је на овим просторима дошло до уједначавања култура и да ли је то уједначавање напредовало у односу на резултате ранијих истраживања.

V. ТЕОРИЈСКО-ХИПОТЕТИЧКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА

1. Формулисање основних појмова

Народ је глобална друштвена група која је настала у време прерастања родовско-племенског друштва у ширу територијалну заједницу која се карактерише заједничком територијом, заједничким пореклом, етничким, језичким и културним сродством њених припадника и свешћу о целовитости властите заједнице и њеној посебности у односу према другим заједницама.

Нација је глобална друштвена заједница која је настала из народа на основу друштвене поделе рада у епохи капитализма и од народа се разликује високим степеном економске, политичке, културне и институционалне повезаности.

Национални карактер овде се користи у смислу етничког идентитета, као скуп унутрашњих и спољашњих карактеристика заједничких за припаднике одређене етничке групе, по којима се они разликују од других етничких група.

Национализам је идеолошки покрет за постизање и одржавање аутономије, јединства и идентитета у име популације за коју неки њени припадници сматрају да представља стварну или потенцијалну нацију.

2. Постављање хипотеза

Општа хипотеза

На простору горње Ресаве дошло је до асимиловања влашког становништва па је створена специфична култура са елементима из српског и влашког наслеђа.

Посебне хипотезе:

1. Срби имају позитивне ставове о Власима
2. Власи имају позитивне ставове о Србима
3. Ови ставови не зависе од степена образовања
4. Ови ставови зависе од средине и позитивнији су у мешовитим срединама него у етнички чистим.

3. Узорак

Истраживање је вршено у Ресавици (етнички мешовитој средини), селу Ресавици (у народу познатијем као Дугово), које је чисто влашко и селу Стењевац које је чисто српско, у периоду од 6. до 18. јануара 2007. године.

Испитано је укупно 30 Срба (15 из села Стењевац и 15 из рударског насеља Ресавица) и 30 влаха (15 из села Ресавица -Дугово и 15 из рударског насеља Ресавица).

Табела: *Структура узорка према националној припадности:*

Националност	<i>Етнички чиста средина</i>	<i>Мешовита средина</i>	<i>Укупно</i>
<i>Срби</i>	15	15	30
<i>Власи</i>	15	15	30

Структура узорка према степену образовања:

Степен образовања	Срби	Власи
основна	6	5
КВ	6	10
ВКВ	1	2
ССС	11	11
ВШ	1	-
ВСС	5	2

Укупно	30	30
--------	----	----

VI. МЕТОДОЛОГИЈА ПРИКУПЉАЊА ПОДАТАКА

Ово истраживање је етнолошко и припада типу емпиријско-теоријских истраживања. Основна метода је дескриптивна са наглашеним компаративним приступом. Као истраживачки поступци коришћени су анализа архивске грађе, анкетање, анализа садржаја и одговарајући статистички поступци.

Прикупљање релевантних чињеница за ово истраживање вршено је помоћу посебно, за ову прилику, конструисаног инструмента: Анкете о етничкој припадности и етничким ставовима становништва горње Ресаве. Анкета садржи питања отвореног типа као и затвореног типа са унапред понуђеним одговорима. Конструисана је тако да помоћу ње можемо прикупити следеће податке:

1. о испитанику и социо-економским приликама његове породице
2. о његовим ставовима према свом националном пореклу
3. о његовим ставовима према припадницима друге националности-Србима, односно Власима

Од статистичких техника обраде података коришћени су: статистичка анализа, табеларне и графичко представљање и статистичко описивање и закључивање.

VII. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Резултати спроведене анкете показују да Срби и Власи који живе на простору горње Ресаве немају негативне ставове једни о другима и да су се Власи, без обзира да ли живе у мешовитим или етничким чистим срединама, асимилували у српску заједницу.

Сви Власи и сви Срби обухваћени овим истраживањем су православне вероисповести. Сви себе сматрају верницима. Међутим, питања која их ближе одређују као стварне вернике дала су различите резултате. На питање *да ли сте читали Библију*, само 5 (16,67%) Срба дало је негативан одговор, а 9 (30%) Влаха изјаснило се негативно. Нико од Срба ни од Влаха Библију није читао више пута, али се 7 Срба (23,33%) и 12 (40,0%) Влаха изјаснило да је читало само делове.

На питање *да ли идете у цркву*, нико од Срба ни од Влаха није дао негативан одговор. Међутим, 16 (53,33%) Срба одговорило је да у цркву иде кад осети потребу а 10 Срба (33,3%) на веће празнике. Код Влаха однос је обрнут, њих 21 (70%) у цркву иде на веће празнике, док њих 7 (23,33%) иде када осети потребу.

Сви Срби и сви Власи одговорили су да славе славу. Сви Власи то чине од рођења, док 12 (40%) Срба славу слави од пре десет и мање година. Већина Срба, њих 18 (60%) слави једну славу, док већина Влаха, њих 19 (63,33%) слави две и више слава.

Сви власи своје славе наследили су од старијих док се 4 (13,33% Срба) изјаснило да су славу сами изабрали.

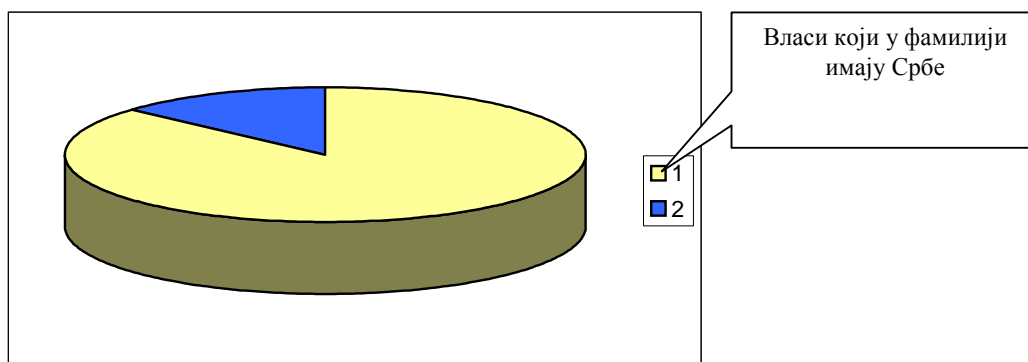
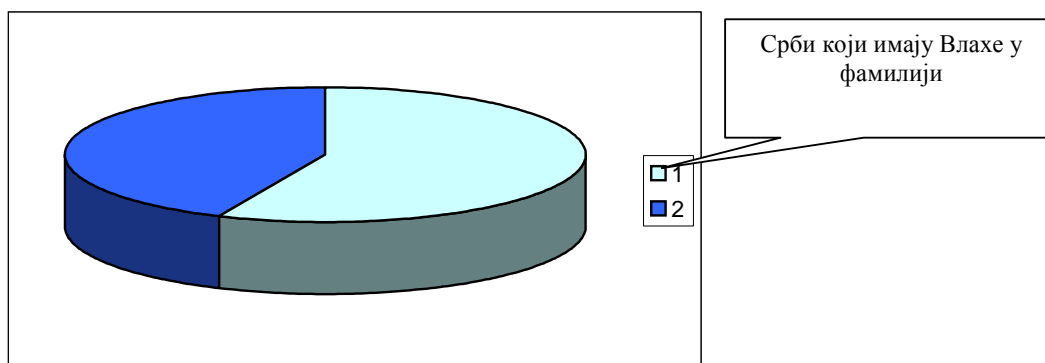
Што се тиче националне припадности занимљиво је да се од 15 испитаних Влаха из етнички чисте средине њих 12 (80%) изјаснило да су Срби а да им је матерњи језик Влашки, док су се сви Власи из мешовите средине изјаснили као Власи. Сви су изјавили да у кући користе оба језика.

Од 30 испитаних Срба њих 21 (70%) изјавило је да на славу позива и Влахе, а њих 23 (76,67%) да међу пријатељима има и Влахе. Нема значајне разлике у одговорима Срба из мешовите и етнички чисте средине.

Од 30 испитаних Влаха њих 26 (86,67%) изјаснило се да на славу позивају Србе а свих 30 изјавило је да има пријатеље међу Србима.

Да у фамилији има Влахе изјавило је 17 (56,67%) Срба, а да у фамилији има Србе изјавило је 26 (86,67%) Влаха. На питање *Да ли сматрате да се Срби и*

Власи међусобно разликују по националним карактеристикама, потврдно је одговорило 18 (60%) Срба и 27 (99%) Влаха.

Код питања са слободним одговорима која траже да се наведу карактеристике класичног Србина и Српкиње и класичног Влаха и Влахиње јавили су се различити одговори.

Срби за себе сматрају да су упорни, поносни, тврдоглави, патриоте, добри, паметни, лењи. За Српкиње сматрају да су добре, упорне, издржљиве, патријархалне, паметне, дотеране.

Власи за Србе мисле да желе да су увек у праву, да су опасни, независни, мисле увек на себе, да су несложни, непоштени, љубоморни. За Српкиње кажу да су паметне, да желе увек лепо да изгледају, да увек истерију правду.

Срби за Влахе мисле да су непостојани, превртљиви, циције, традиционални, примитивни. За Влахиње кажу да су примитивне, слободног понашања али и традиционалне.

Власи за себе сматрају да поштују своје обичаје, да су прихватили много од српског менталитета, да су вредни, добри, поштени, да никад немају своје ја, да су несложни и непостојани.

Сви Срби изјављују да добро познају своју историју а за историјске личности којима се диве наводе искључиво Србе и то: Цара Душана, Николу Теслу, Карађорђа, краља Александра Карађорђевића, војводу Мишића...

Власи углавном сматрају да помало познају своју историју, њих 27 (90%), али за историјску личност којој се диве наводе најчешће Србе и одговори су им врло слични као и Србима: Милош Обреновић, Карађорђе, Цар Душан, Никола Тесла, Стеван Синђелић, Дража Михајловић. За личност из своје националне историје један испитани Влах навео је Воловар, 2 Хајдук Вељка, тако да је само троје (10%) навело личност из Влашке националне прошлости, њих 5 (16,67%) је и ту навело Србе, док су остали ову рубрику оставили непопуњену јер такве личности не знају.

Сви Срби одговорили су да им је драго што су припадници баш тог народа а да у друштву кажу шта су само ако их о томе питају.

Од 30 испитаних Влаха њих 18 (60%) одговорило је да им није важно којој националности припадају, док су остали рекли да им је драго што су Власи. Један од њих рекао је да у друштву истиче своју националну припадност, троје (10%) је рекло да прећуткује док су остали рекли да то кажу када их питају.

Занимљиво је да само 2 Влаха немају рођаке у иностранству. Њих 17 (56,67%) имају у иностранству чланове уже породице, док њих 11 (36,67%) шире.

Код Срба ситуација је другачија. Њих 10 (33,33%) имају рођаке у иностранству и то углавном чланове шире породице.

Истраживање је показало да одговори ни код Срба ни код Влаха нису условљени степеном образовања, полом и старосном доби.

VIII. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Истраживање које је у јануару 2007. године спроведено на подручју горње Ресаве, у селима Ресавица (Дутово) и Стењевац и рударском насељу Ресавица потврдило је општу хипотезу и показало да је на овим просторима

дошло до асимиловања власшког становништва у српску заједницу и стварања специфичне културе са елементима и српског и влашког наслеђа.

Иако и Срби и Власи сматрају да постоје разлике у српским и влашким националним карактеристикама, они су много тога прихватили једни од других и научили да живе заједно. Велики део испитаних Влаха себе сматра Србима влашког порекла и мада истиче лоше особине Срба оне нису много горе од особина које приписију свом народу.

Истраживање је показало да су брачне везе између Срба и Влаха на овим просторима веома честе, да су узајамна пријатељства присутна у великом броју, да се међусобно позивају на славе, па је разлика међу њима остала пре свега у неким народним изрекама и увреженом националном етикетирању, него што је присутна у стварном животу. Срби обично кажу “У Вла немај поверења” или “Влашка посла“ али то у свакодневном животу не примењују.

Обичаји слављења више слава, који су влашка традиција, све чешће се из различитих разлога јављају и код Срба, а Власи све чешће живе у инокосним породицама што је раније било готово незамисливо.

И поред успешне асимилације у српску средину Власи су сачували свој језик, који у кући користе равноправно са српским, обичаје, који се од српских разликују углавном када су везани за погребне обреде, склонији су мистицизму и врачању и поштовању традиције (код њих обичај слављења слава никада није ни прекидан) али су у већини ствари прихватили српке обичаје.

Хипотезе да Срби имају позитивне ставове о Власима и Власи о Србима су у потпуности потврђене, као и хипотеза да ови ставови не зависе од степена образовања. Последња посебна хипотеза која је тврдила да ови ставови зависе од средине и да су позитивнији у мешовитим срединама није потврђена јер су управо Власи из етнички чисте средине себе декларисале као Србе влашког порекла и влашког матерњег језика.

Тако је горња Ресави на личном примеру показала да је могућ заједнички живот две нације без националних сукоба. Овде су обе нације сачувале своје националне идентитете али је временом дошло до стварања једне нове српско-влашке субкултуре са елементима српске и влашке традиције.

ЛИТЕРАТУРА

- Бугарски, С. *Уметност живљења уз ине - искуства са територије данашње Румуније*, у Етнички односи односи Срба са другим народима и етничким заједницама, Београд: Етнографски институт САНУ, 1998.
- Влаховић, П. *Етнички процеси и етничка симбиоза становништва северне Србије*, у: Етнички односи односи Срба са другим народима и етничким заједницама, Београд: Етнографски институт САНУ, 1998.
- Драшковић, М. *Разматрања о становништву Ресаве*, у Гласнику Етнографског музеја 28.29, 1965-1966.
- Костић, П. *Крсно име - слава*, у Гласнику Етнографског музеја 28.29, 1965-1966.
- Костић, П. *Новогодишњи обичаји у Ресави*, у Гласнику Етнографског музеја 28.29, 1965-1966.
- Малуцков, М. *Етнички односи Срба и Румуна у Банату*, у Етнички односи односи Срба са другим народима и етничким заједницама, Београд: Етнографски институт САНУ, 1998.
- Мијатовић, С. *Ресави*, Београд, Српски етнографски зборник XLVI, 1930.
- Пантелић, Н. *Село, сродство и породица*, у Гласнику Етнографског музеја 28.29, 1965-1966.

Младен Стајић, студент,
Филозофски факултет-Београд, група за етнологију и антропологију